

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Sárvári Balázs

**A kínai felzárkózás gazdaságpolitikai és
geopolitikai vonatkozásai 1949-től 2007-ig**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Trautmann László CSc
egyetemi docens

Budapest, 2017

Világgazdasági Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Sárvári Balázs

**A kínai felzárkózás gazdaságpolitikai és
geopolitikai vonatkozásai 1949-től 2007-ig**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Trautmann László CSc
egyetemi docens

Tartalomjegyzék

I.	Kutatási előzmények és a téma indoklása.....	4
II.	A felhasznált módszerek	8
III.	Az értekezés tudományos eredményei.....	11
IV.	Főbb hivatkozások	16
V.	A témakörrel kapcsolatos saját (ill. társszerzős) publikációk.....	19

I. Kutatási előzmények és a téma indoklás

a. Bevezetés

A kínai államiság története, mely évezredekken keresztül képes volt a civilizáció fennmaradását biztosítani a XXI. századi geopolitikai irányítás nyugati koncepcióinak kiegészítője lehet. Kína relevanciája nem csupán masszív népességéből és területi kiterjedéséből, de példaértékű tradícióiból is következik, melyek a biztonság planetáris érvényesítéséhez is fontos hozzájárulást jelenthetnek.

Dolgozatunkkal amellet érvelünk, hogy a kínai magaskultúrából a globális partnerségbe való betagozódás, azaz a nyugati országok által kiépített nemzetközi rend módosítása és nem leváltása következik. Ezért a címben feltüntetett folyamat tartalma nem csupán gazdasági felemelkedést és a politikai hatalom kiterjesztésének képességét jelenti, hanem azt, hogy a kínai fejlődés iránya a globalizáció intézményrendszeréhez való felzárkózás.

Ennek szellemében azt állítjuk, hogy Kína kooperatív félként illeszkedik be a globális politikai és gazdaságpolitikai folyamatokba, amin világgazdasági és diplomáciai szerepének megerősödését követően sem áll majd szándékában változtatni, amennyiben továbbra is tradicionális tárgyalási pozícióit foglalja el, mert saját kulturális hagyományából következik, hogy gazdasági és geopolitikai céljait a világrend egyoldalú átalakítása nélkül is képes elérni.

Kína integrálása a globalizációba a jelenkori történelem legmeghatározóbb lehetősége, vonatkozásai viszont olyan tág stratégiai elemzést igényelnek, melyek terjedelmi okoknál fogva nem lehetnek önálló témái az értekezésnek. Mivel ezek teljes kifejtése nem áll módunkban, ezért Kína aktuális globalizációs szemléletének kialakulását mutatjuk be gazdaságpolitikájának és kulturális hagyományának összefüggésein keresztül. A főként történeti és összehasonlító elemzéssel azt szeretnénk bizonyítani, hogy ez a globalizáció-felfogás egyrészt a kínai magaskultúra és gazdaságpolitika együttes kifejeződése, másrészt egy szerves fejlődés eredménye, ami harmadrészt a kommunista hatalomátvételtől (1949) végig meghatározó tényezője volt a kínai vezetői döntéshozatalnak. Választásunkat, hogy a globalizációról, mint nemzetközi rendről alkotott képet részben a gazdaságpolitika függvényében mutatjuk be, az indokolja, hogy a gazdaságpolitikai döntéshozatal tartalmának nem a gazdaság izolált irányítását, hanem mindenekelőtt biztonságpolitikai szempontok érvényesítését tartjuk.

b. Geopolitikai és világgazdasági átalakulás. Koevolúció

Feng Zhang korszakolásában a hidegháború bipoláris rendjét elkülöníti előbb a kilencvenes évek unipoláris világtól, majd a XXI. századétól, amelyet maga a multipolarizmushoz hasonlít.

„Bár az 1990-es évek közepétől a végéig a kínai elemzők a világhatalom elosztását „egy szuperhatalom (az Egyesült Államok), több nagyhatalom (Európa, Japán, Kína, Oroszország)” módján írták le, Kína és más országok felemelkedésére számítanak, ami az amerikai unipolaritást egyfajta multipolaritássá alakítja, amelyben Kína nagyobb szerepet játszik majd.” [Feng Zhang 2011. p. 12]

Az új világrend korának multipolaritása nem csupán néhány hatalmi pólus közti koordináció, hanem valamennyi szereplő átfogó együttműködése (bevonása) felé mutat, hiszen a felsorolt fenyegetések kontrollálása csak átfogóan, *globális partnerségi* viszonyban lehet sikeres. Mivel ez az együttműködés valamennyi szereplőre kiterjed, ez adja a globális partnerség vertikális jellegét. A partnerség horizontális aspektusa akkor érvényesül, ha a relatív hatalmi előnyserzés céljából sem engedik a döntéshozók, hogy bizonyos konfliktusok biztonságpolitikai szintre emelkedjenek. Alkalmazásából az viszont következik, hogy a felek elkötelezettek abban, hogy a konfliktusokat a biztonságpolitikai szint alatt folytassák le.

A kínai felzárkózással kapcsolatos legnagyobb veszélyforrást a többek között Halliday [1999] és Mearsheimer [2005] által képviselt álláspont jelenti. Szerintük nem lehetséges, hogy ez a folyamat alapvetően békésen zajlik majd le, és példaként a német, szovjet, illetve japán nagyhatalmiság megjelenését hozzák föl valószínűsíthető forгатókönyvként. Ezzel ellentétes álláspontot fogalmaz meg Zheng [2005], amikor leszögezi, hogy Kína nem törekszik globális dominanciára. Ugyanezt a nézetet képviseli Fukuyama is, amikor így fogalmaz:

„Mindamellet, hogy nyilvánvalóan túlságosan leegyszerűsítőek, hiszem, hogy a Kína és az I. világháború előtt wilhelmiánus Németország közti analógiák helytállóak egy alapvető értelemben. Az 1871 utáni Németországhoz hasonlóan, ám ellentétben a náci Németországgal, vagy a korábbi Szovjetunióval napjaink Kínája nem korlát nélküli globális ambíciókkal jellemezhető imperialista hatalom, és nem is egy ezredéves, univerzális ideológia vezeti.” [Fukuyama 2014. p. 1]

A militáns náci és szovjet külpolitikával szemben Kína békés felemelkedéséhez referenciapont lehet egyrészt Amerika megjelenése a nemzetközi szinten, másrészt annak megállapítása, hogy a hidegháborút követő világrend-szintű átmenet maga is háború nélkül zajlott le.

Nem azt állítjuk, hogy Kína később nem tör majd hegemon szerepre, nem lesz elnyomó típusú hatalom, vagy akár nem erősödnek meg olyan (Kína nemzetközi munkamegosztásból fakadó előnyeinek tagadása miatt provinciálisnak tekinthető) nézetek, amelyek radikális álláspontot képviselnek a nemzetközi viszonyok átalakításával kapcsolatban. Ezzel szemben arra teszünk kísérletet, hogy a kínai hagyomány alapján feltárjuk azokat az illeszkedési pontokat, amelyek lehetővé teszik békés felemelkedését, globális folyamatokba való beilleszkedését, illetve annak szerves átalakítását, hogy intézményrendszere révén alkalmas legyen a biztonság, szabadság, demokrácia és jólét [Gervai et al. 2011] szavatolására.

Ezen a ponton vitatkozunk mindazokkal, akik egy szovjet-amerikai szembenállás mintájára felépülő G2-t, vagy Kína részéről hegemon hatalmi státuszra való törekvést, esetleg a különböző szakpolitikák nyugati eljárásainak egyszerű átvételét, másolását vizionálják a kínai-amerikai kapcsolatokban, mely Kína globalizációba való betagozódásának egyik legfontosabb mércéje.

Szintén ezen extrémítások között helyezkedik el Kissinger álláspontja:

„A kínai–amerikai viszonyra leginkább illő meghatározás nem annyira a partnerség, hanem a koevolúció lenne. Ez azt jelenti, hogy mindkét ország eleget tesz belpolitikai követelményeinek, együttműködik, ahol csak lehet, és kapcsolatait olyan módon alakítja, hogy minimálisra szorítsa le a konfliktus lehetőségét. Egyik fél sem fogadja el a másik összes célját, vagy képzeletben azt, hogy az érdekek teljes mértékben egybeesnek, ám mindkét oldal megpróbálja azonosítani és erősíteni az összeegyeztethető érdekeket.” [Kissinger 2014. p. 547]

A rivalizálással és a partnerséggel szemben Kissinger a koevolúcióban, mint nem formális együttműködésben ragadja meg a Kína-Amerika viszony lényegét. Ez az együttműködés nem csupán a stratégiai szinten valósul meg, hanem mindenhol, „*ahol csak lehet*”. Formális kapcsolat híján mi garantálhatja, hogy a felek kitartsanak a Kissinger-féle vízió mellett, hogy a koevolúció tartósan leírja kapcsolatukat? Értelmezésünk szerint egyetlen lehetséges válasz következik a fentiekből, *a globális partnerség értékrendje*. A XXI. századi geopolitika nem

hidegháborús rend felé tart, melyben elegendő lenne kettő, (bipolaritás) vagy néhány (multipolaritás) domináns fél együttműködése a biztonság garantálásához. Ezzel szemben a fő irány az, hogy a döntéshozók közössége szintjén partnerség alakul ki, és ez az elsődleges horgony minden szereplő számára nem pedig bi-, vagy multilaterális viszonyok. Ezen kapcsolatok, így a Kína-Amerika viszony is a globális partnerségből következik, ahelyett, hogy csupán ezen viszonyok együtteséből állna össze a globális partnerség. A koevolúció a globális partnerség alkalmazása a Kína-Amerika kapcsolatokra.

c. Hipotézisek

Az értekezésben az alábbi hipotéziseket és alhipotéziseket vizsgáljuk.

- A. Kína globalizációbeli szerepe a XXI. században a globális partnerség fogalmába illeszkedik.
 - a. Kína Amerikával való kapcsolatát a koevolúció jellemzi szemben a hegemon szerep iránti zéró összegű versengéssel. A koevolúció tartalmát a globális partnerség alkalmazása jelenti a Kína-Amerika kapcsolatokra.
 - b. A Kína-Amerika kapcsolat koevolúciós tartalma egyre növekvő mértékben határozza meg a kínai gazdaságpolitikát a Mao-korszak második felében, majd a reform és nyitás korszakában és a XXI. században.
 - c. A nemzetközi kapcsolatok kínai iskolái ennek az illeszkedésnek a kifejeződései.
- B. A Mao-korszak gazdaságpolitikája alapvetően szintúgy a kínai kultúra és egy nyugati eredetű ideológia (marxizmus) ötvözete, mint az 1978 utáni felzárkózás korszaka. Mao korában is jelen voltak konfuciánus és taoista sajátosságok a döntéshozatalban, ám ezeket alapvetően dominálta a totalitárius legista hagyomány.
 - a. A nagy ugrás program gazdaságpolitikai tartalma részben az 1956-os magyarországi eseményekre adott válaszreakcióként értelmezhető.
- C. Az 1978-at követő kínai gazdasági fejlődés egyik forrása a kínai magaskultúra.
 - a. A kínai magaskultúra értékrendje alapvetően illeszkedik a globális partnerséghez és annak alkategóriájához, a koevolúcióhoz.
 - b. A kínai magaskultúra nem tagadja a piaci mechanizmusokat, a piaci jellegű magatartást, hanem összhangba hozható azokkal.
- D. A kínai fejlődés politikai aspektusát a frakcióharc dominálja, ami nem csupán egy sajátos keretrendszer, hanem fejlődési fázisként potenciálisan a demokratikus pluralizmus előzménye is lehet.

II. A felhasznált módszerek

Alapvető módszerünk az értelmező és összehasonlító tartalom- és fogalomelemzés, melynek során eszmetörténeti és történeti megközelítést, valamint statisztikai adatokra épülő érvelést alkalmazunk. Koronként és régióként egyaránt színes képet kapunk, ha a kínai gazdaságpolitikáról való gondolkodást vizsgáljuk. Ezek időbeli változására és térbeli sajátosságaira egyaránt nagy hangsúlyt fektetünk. A dolgozat gerincét ezért a történeti kronológia vezeti, aminek során az egyes forrásokra és a szerző önálló kutatására épülő összehasonlító elemzést, valamint statisztikai érvelést alkalmazunk. Az egyes módszerek a szövegben nem válnak el élesen egymástól, hogy a dolgozat szempontjából legfontosabb összefüggésekre azonnal hivatkozassunk ahelyett, hogy erre csak az összefoglaló fejezetekben kerüljön sor. Az elmúlt évtizedekben némileg kettészakadtak a közgazdaságtudományi és a nemzetközi kapcsolatokra vonatkozó tudományos ismeretek – multidiszciplináris megközelítésünkkel a kettő közötti összhang fontossága mellett foglalunk állást. Egyszerre alkalmazzuk a közgazdaság-, politika- és történelemtudományi és (vallás)filozófiai megközelítéseket.

Magyar nyelven is számos publikáció érhető el, ami Kína átfogó gazdasági, gazdaságpolitikai, illetve ágazati sajátosságait elemzi. Találhatóak történetiségére, kulturális hagyományára, regionális szerepére fókuszáló források is, illetve olyanok is, amelyek Kína XXI. századi szerepét vizsgálják a globalizáció viszonyában. Olyan írás azonban még nem született, mely Kína globalizációs pozícióját az 1949-2007-es időszak gazdaságpolitikai fejlődéséből, valamint az ország kulturális hagyományából egyszerre vezetné le. Munkánkkal erre teszünk kísérletet, aminek során főként az alábbi nemzetközi és hazai szakirodalomra, valamint adatbázisokra támaszkodunk.

A kínai források két csoportjára támaszkodunk kiemelten. Egyfelől a kínai szerzők (Zhao Tingyang, Sheng Hong, Gao Yanli, Feng Zhang, Xin Meng, Huang Yasheng, Zhu Xiaodong, Wang Yikai, Wang Ning, Dennis Tao Yang, Yao Yang) angolul megjelent legújabb munkáit dolgozzuk föl, hogy rámutathassunk a nyugati és kínai szempontok közti aktuális kapcsolódási pontokra és különbségekre. Másfelől át kívánjuk tekinteni az eszmetörténet eredményeit, hogy összefoglaljuk, mivel járul hozzá a jelenkor problémájához a kínai hagyomány. A konfucianizmus (Konfuciusz, Menciusz), taoizmus (Lao-ce) és legizmus (Han Fei-ce) klasszikus szerzői mellett a szintetizáló művekre (Tung Csung-su, Huaj-nan-ce) és a modern értelmezésekre (Kang Youwei, Fung Yu-lan) is támaszkodunk. Ezen művek feldolgozásakor elsősorban a nemzeti és a nemzetközi viszonyok kutatására koncentrálnak.

Belehelyezve az egyes szerzőket történelmi környezetükbe elméleteik nemzetközi rendhez való illeszkedését és gazdaságpolitikai vetületét vizsgáljuk. A kínai forrásokat ezen a téren főként Helmuth von Glasenapp [1993] és a Bor – Petersma szerzők által írt Képes Filozófiatörténet [2010] című összefoglaló munkák egészítik ki. Általánosságban ezen a ponton szokták listázni Max Weber klasszikussá vált művét is [2007], ám Weber pont a kínai hagyományról szóló részt csupán másodlagos forrásokra építve, kínai szerzőkre alig, élményekre pedig egyáltalán nem támaszkodva írta meg, ezért Juhász Ottó tanácsát követve ezt a forrást nem tekintettük orientáló forrásnak.

A világrend-elemzések területén elsődleges forrásaink azon nyugati szerzők munkái, akik valamilyen módon közvetlen szereplőként kísérték végig Kína felemelkedését (Brzeziński, Kissinger), a másodlagos források pedig azon művek, melyek megkerülhetetlen viszonyítási pontot jelentenek a modern kori nemzetközi kapcsolatok elemzésében (Attali, Bremmer, Fukuyama, Huntington, Nye, Rodrik, Szentes Tamás etc.). A nagy ívű nyugati megközelítések mellett olyan szerzők munkáira is jelentős mértékben támaszkodunk, akik kiemelkedő kutatásokat végeztek a kínai gazdaságpolitikához kapcsolódóan (Bachman, Breslin, Buzan, Godement, Naughton, Perkins, Ramo, Shambaugh, Shirk, etc.).

A Kína-Magyarország reláció egyre dinamikusabban termeli ki a hazai szakembereket is, akiknek eredményei szintén kiemelt forrásaink közé tartoznak. Közéjük nem csupán a tudományos megközelítést alkalmazó kutatók (Inotai András, Jordán Gyula, Juhász Ottó, Kornai János, Polonyi Péter, Salát Gergely, Székely-Doby András, Tálás Barna, Vámos Péter) tartoznak, hanem a kínai bölcsélet irodalmi közvetítői (Dsida Jenő, Kosztolányi Dezső, Tőkei Ferenc, Weöres Sándor) is. A források külön csoportjaként tekintünk azokra a szerzőkre (Horváth Csaba, Lehoczki Bernadett, Matura Tamás, Mészáros Klára, Szilágyi Judit, Szunomár Ágnes, Törös Ágnes, Vári Andrea Sára), akik Kína-, vagy Ázsia-kutatóként, valamint más, témánk szempontjából kiemelten fontos területen végeztek kutatást ugyanebben, vagy másik (Eszterhai Viktor, Gábor Tamás, Gulyás Gyula, Kasznár Attila, Kormány Attila) Doktori Iskolában. Célunk egyrészt, hogy eredményeikre támaszkodva mintegy folytassuk az Egyetemen megkezdett kutatásokat, másrészt bemutassuk a forrásértelmezéseink és következtetéseink közti különbségeket.

Az adatbázisok terén a primer forrásokra való támaszkodásban korlátot jelentettek egyrészt a kínai statisztikai gyakorlat nyugati standardoktól eltérő sajátosságai, másrészt adattorzító volta is. Utóbbi főként a Mao-korszak elemzése kapcsán meghatározó, mert ekkor általános eljárás volt, hogy az előre meghatározott tervszámokhoz igazították a beszámolókat a

megvalósult értékek helyett. Az 1968-1972-es időszakban a statisztikai hivatal megszűnt létezni is. Ennél fogva a nyolcvanas éveket megelőző két évtized adatgyűjtése megbízhatatlanul torzító. A kínai statisztikai eljárások az 1980-as évekig a szovjet gyakorlatot követték, majd megkezdődött a fokozatos áttérés a nyugati klasszifikációra, az adatgyűjtés pedig egyre transzparenssebbé vált. [Maddison 2007. p. 62] Helyenként támaszkodunk a Világbank, a Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal, valamint a Heston et al. [2011] által jegyzett Penn World Table 7.0 adatbázisra is, ám elsődlegesen a vonatkozó pontosító becsléseket elvégző kutatók adatait használjuk. Ezek közül legtöbbször Maddison [2007] átfogó adatbázisára, további szakpolitikai kérdésekben pedig az arra fókuszáló szakirodalom kiigazításaira hivatkozunk. A könnyebb áttekintés érdekében ezekből az adatbázisokból, vagy azokra épülő további számítások alapján saját szerkesztésű ábrákat készítettünk. Pár kivételes esetben a hivatkozott szerző ábrájának magyarra fordítását közöljük. A kiválasztott adatokat és a belőlük nyert eredményeket rendre összevetettük a hasonló területen publikált korábbi eredményekkel.

III. Az értekezés tudományos eredményei

A XXI. századi globalizáció biztonságpolitikai szempontjainak összefoglalása után arra a következtetésre jutottunk, hogy a globális partnerség névvel illetett hatalomgyakorlási rend szolgálhatja ezek szigorú kontrollálását, normalizálását. Ezt a munkamegosztást többek között Kissinger koevolúció-elméletével is összevetettük, és azok lényegi azonossága mellett érveltünk (ehhez a gondolatkörhöz kapcsolódik az A főhipotézis, valamint az A/a és A/b alhipotézisek). A korszak meghatározó folyamata a normatív konvergenciát célzó gazdaságpolitikai programok kivitelezése. A Kínával való mindenszintű nyugati kapcsolat lényegét tehát nem a tisztán statisztikai összefüggések adják, hanem a döntéshozói mozgásterek egymáshoz illeszkedésének dinamikája. Ezen a téren úgy érveltünk, hogy a globális partnerség a magaskultúrák közös alapértékeire épít, így összhangban van a kínai kultúrára épülő gazdaságpolitikával is. Ekképpen a civilizációs szintű kérdések közös kezelésének intézményrendszere és képes a döntéshozói mozgásterek optimalizálására, konfuciuszi harmonizálására.

A kínai eszmetörténeti hagyomány szerepe kapcsán kiemelten foglalkoztunk a frakcióharc mechanizmusával és a konfucianus, a taoista és a legista örökséggel. Az irányzatokat egyesével vizsgálva mutattuk be, hogy egyik sem tagadja a piaci mechanizmusokat, összhangba hozhatóak azzal (C/b alhipotézis). A frakcióharcot illetően kiemeltük, hogy az nem csupán tagadja a plurális berendezkedést, hanem meg is előzheti annak kialakulását. Mivel a politikai rend és stabilitás fenntartható formáinak forrásai (konfucianizmus, taoizmus) mellett radikális (legizmus) irányzatok is részét képviselik a kínai hagyománynak ezért a frakcióharc állandó kérdése leírható ezen koncepciók relatív pozícióinak dinamikus alakulásaként is (C főhipotézis, D főhipotézis).

A filozófiai iskolák közül a legkonzervatívabb irányzat, a konfucianizmus a természetből következő harmónia gazdaságpolitikai elérésének és fenntartásának normáját hirdeti a tudás, a rítusok által. Több ez, mint a status quo-ból fakadó stabilitás védelme, mert a politikai közösségen belüli rend és harmónia célkitűzése egyben az erkölcsből levezetett hatalomgyakorlás eszményét fejezi ki, ami önmagában is dinamikus és megújuló folyamat. A konfucianizmus és a taoizmus között közös pont, hogy a politikai stabilitás forrását a természetből vezeti le és az ég metaforájával érzékelteti. A lényegi különbséget az jelenti, hogy a taoisták szerint a helyes hatalomgyakorlás alapja a tudással szemben maga az erény, így megelőzi a kevesek tudására épülő intézményrendszer kialakulását. Ezzel hidat képez az uralkodó és a nép között, növelve a társadalmi mobilitást és csökkentve egy elkülönült

hivatalnoki réteg szerepét. A konfucianizmus nem emeli ki a felzárkózás normáját, ami már nagyobb súlyt kap a taoizmusban. Az ezen irányzatoktól radikálisan eltérő legizmus világképében a törvények személytelen, pártatlan, uniformizált és automatikus rendje váltja föl az igazságosság ideáját. Az uralkodó abszolút, felsőbbrendű és teljhatalmú, a jog pedig egyoldalúan csak az alattvalókat korlátozza. Ennélfogva a legizmus a modernkori totalitárius államok prototípusa.

A konfuciánus állameszmény szerint szakmai alapokon szervezett hivatalnokok irányítják az országot. A taoista reakció ezzel szemben elveti a tagolt központi irányítás túlsúlyát és annak hierarchizáltságát, a természet változékonyságának befogadását követő magatartást tekinti ideálisnak. A legizmus a csak egyes csoportokat privilegizáló jogrend, a kirekesztés és a terror hatalomgyakorlási modellje.

A Mao-korszak dominánsan a legista hatalomfilozófiát tükrözi, ám számos elem mégis azt a hagyományos látásmódot tükrözte, ami előtte évezredekig meghatározta a kínai döntéshozatalt: például a vezetőbe vetett feltétlen bizalom, a célként meghatározott „nagy harmónia” ideálképe, az 1956-os magyarországi eseményekre adott reakciókban használt taoista idézetek és egyéb eredeti Mao-megfogalmazások, a Szovjetuniótól való folyamatos távolodás és az Amerika felé történt nyitás, valamint az élete végén tett felismerések, beismerések és a frakcióharc közvetlen utókorra hagyott állapota. A Mao-korszakban a gazdaságpolitikának úgy a belső, mint a külső szempontjainál az egyik meghatározó alakítója a konfuciánus-taoista rendeszmény volt (B főhipotézis).

Ezeket a tényezőket önmagukban és összefüggéseikben is elemeztük, illetve külön esettanulmányként részletesen kitértünk az 1956-os magyarországi események, valamint a hozzá közeli egyéb meghatározó biztonságpolitikai vonatkozású folyamatok hatására a kínai döntéshozatalra (B/a alhipotézis). Ebben karakteresen elvált egymástól a szovjet és a kínai típusú kommunista gyakorlat, aminek gyakran hivatkozások szintjén is a kínai magaskultúra volt a forrása. A válságok és konszolidációk hullámvázaként is leírható periódus utolsó szakasza, a kulturális forradalom már az amerikai-kínai kapcsolatok kialakításának idején zajlott. Az ideológiai pálfordulásként akár belső legitimációs válságot is jelentő irányváltást a belső terror, a konszolidáció, az egyes szereplők egymásnak való kijátszása és az utódláshoz igazodó frakcióviszonyok alakítása együttesen elfedték a széles közvélemény elől.

Ugyanakkor a reformok első korszakát elemző fejezetben amellet érveltünk, hogy a reform és nyitás korszakának gazdaságpolitikai fordulatait részben maga Mao készítette elő a politikai

erőviszonyok alapvető átalakításával halála előtt. E szerint a frakcióharc mechanizmusán keresztül Deng kiemelkedése nem Mao ellenében valósult meg (D főhipotézis). Az új gazdaságpolitikai program célja Kína történelmi erejének visszaszerzése volt, összhangban a maoista vízióval. A Mao-korszak tapasztalataira építve azonban a döntéseket már az vezette, hogy a geopolitikai felemelkedés csak úgy valósulhat meg, ha a legista hatalomgyakorlástól távolodva ismét a klasszikus kínai értékrendre épülő kormányzás felé mozdul el az ország. Ekképpen Kína kormányzásában mindinkább azon elvek vették át a vezető szerepet, melyek a globális partnerség intézményrendszerének is megfelelnek (C főhipotézis, C/a alhipotézis).

Ennek része volt többek között a városi és vidéki lakosság közti új munkamegosztás, az új külkereskedelmi stratégia kialakítása, valamint a terv és piac viszonyának átfogó átértelmezése.

Részletesen elemeztük az agrárreformok első két időszakát, az ipari átalakulást, a külkereskedelem trendjeit. Bemutattuk, hogy miként nyert teret az egyéni kezdeményezések szerepe, a technológiai modernizáció, hogyan hatott ez a parasztság életkörülményeire és a jövedelmi polarizációra, miként vált a mezőgazdasági termelés jellemezte vidék mindinkább agrár-iparivá, hogyan alakult át az egyes szektorok szerkezete, miként modernizálták a termelés és fogyasztás technológiai körülményeit és adtak teret a külföldi tőkebefektetéseknek. Az évtized végi politikai konfliktus kialakulása, kezelése, majd az azt követő konszolidáció tárgyalása zárta e korszak elemzését. Ennek végén azt a következtetést vontuk le, hogy a reformok egy több évtizedes logika kifejeződése voltak, nem pedig szakítás a Mao-korszakkal, amely a külpolitikai manőverek révén megteremtette a fordulathoz szükséges nemzetközi pozíciót Kína számára.

Az 1992-2007-es periódust vizsgáló fejezetben amellet érveltünk, hogy egyszerre volt jelen a politikai rend alakítását a piac kezébe adó kapitalista, valamint a piac irányítását a központi döntéshozóknál tartó kínai magaskultúra ideológiája. Kína megkérdőjelezte a nyugati értékekre épülő nemzetközi politikát, elvetette a történelem vége koncepciót, és hogy a transznacionális politika az országok döntési szabadságát dominálhatja. Ebben az ideológiai vitában szükségessé vált olyan elméleti és gyakorlati megoldások kidolgozása, melyek tárgyalási alapot jelentenek a szereplők között, amelyekből nem a bezárkózó elfordulás, vagy a hidegháborús rivalizálás következik. A korszak első éveiben az újabb reformok bevezetésének előkészítése zajlott, ami magába foglalta az árrendszer, az adórendszer, a cégműködések és a külkereskedelmi szabályok átalakítását. A világgazdasági és

makrogazdasági folyamatok együttes elemzésével értelmeztük a gazdaság szerkezetének átalakítását, az újabb mezőgazdasági és ipari reformokat, a külkereskedelem alakulását.

Az 1949-2007-es korszakban egyszerre volt jelen a kínai magaskultúrával való vitatkozás és annak mind tisztább, közvetlenebb követése. Ennek eredményeként napjainkban a világrendi víziók is ebből a vitából táplálkoznak Kínában. A dolgozatban bemutattuk, hogy a gazdaságpolitikai program, ha részlegesen is, de mindvégig támaszkodott a kínai magaskultúra hatalmpolitikai és bölcséleti törvényeire, így ezek jelentik az egyik forrását azoknak a pozíciókereséseknek is, amelyekkel Kína a nemzetközi, globális ügyek rendezése felé közelít. A vizsgált időszak gazdaságpolitikai programjának így tulajdonképpen nem csak kiterjesztése, de szerves következményeit jelentik a nemzetközi rend kínai értelmezései (A/c alhipotézis).

Az ezredfordulóra a gazdaságpolitikai program eredményessége révén új korszak vette kezdetét a stratégiaalkotásban. Ekkorra elérhető opcióvá vált, hogy egy nemzetközi viszonylatban is vezető erő, katonai potenciálját tekintve is megkerülhetetlen hatalom kiépítése legyen a következő cél. Ennek megvalósításához elméleti keretre is szükség volt. Ennek kialakításához nem új forrásokat igyekeztek kialakítani, hanem az előző évtizedekben is jelenlévő inspirációk, hagyományok, elvek mentén haladtak a kínai döntéshozók. Ennek megvalósulási formái azok az elméletek, melyek Kína világban betöltött szerepét, illetve általánosan a nemzetközi viszonyokat értelmezik, és amelyeket több helyütt a nemzetközi kapcsolatok kínai iskoláiként hivatkozzák.

Kína további fejlődési útjának lehetséges forgatókönyvei széles palettán mozognak. Ezeken belül a szélsőséges és a mérsékelt forgatókönyveket foglaltuk össze az értekezésben.

A radikális megközelítések

- a) az extrém idealista irányvonal, mely fő forrásként a Csin-dinasztia előtti korszakra tekint, valamint
- b) a tiszta realista értelmezés, ami olyan nacionalista tartalmú kínai művekre támaszkodva hirdeti a Kína által hordozott veszélyt, mint a *Kína elégedetlen: a nagy korszak, a nagy cél, belső bajaink és külső kihívásaink* [Song et al. 2009] című tanulmánygyűjtemény, és *A Kína-álmom: nagyhatalmi gondolkodás és stratégiai beállítódás az Amerika utáni korban* [Liu Mingfu 2010/2015].

A mérséklet megközelítések

- a) a neo-tianxiaizmus, ami olyan holisztikus megközelítésből értelmezi a folyamatokat, amelyben egymással megférnek az ellentétes elemek, sőt, akár ki is egészíthetik egymást.

Az események rendszerbe foglalása lehetővé teszi, hogy azok összességében harmóniát alkossanak. Ezzel egy magasabb szintű létezőt, entitást épít a rendszerbe a kínai megközelítés. Nem csupán az egyes folyamatok optimalizálhatóak az egyes szereplők szempontjából, hanem az optimalizáció az átfogó kép alapján is megvalósulhat. Ezzel egy új optimalizációs szint, egy új aktor jelenik meg.

A katonai birodalmakat és az imperializmust a Tianxia által haladja meg, hogy nincs hódító természete, hiszen per definitionem mindent magába foglal. E szerint a globalizmus „világiság”, olyan planetáris vízió, mely meghaladja a nemzetköziséget, épp azzal, hogy új, magasabb szintű entitást vezet be.

- b) A Csin-dinasztia előtti korszak öröksége

A Csin-dinasztia előtti idők egyértelműen hierarchikus hatalmi jogosítványokat inspirálnak, ami egyfelől hasonlatos a vezető nemzetközi intézményekhez (pl. az ENSZ Biztonsági Tanácsa), másfelől azonban szembe megy a szereplők teljes egyenlőségét hirdető nyugati értékrenddel. (Itt tehát egy ellentmondásra hívja föl a figyelmet a Nyugat elvi megközelítésében és a követett gyakorlatban, amiből ideológiai és probléma-megoldási vákuum is következik.) Yan Xuetong ezt a hierarchiát javasolja a XXI. századi geopolitika alapkoncepciójának, amihez fontos forrás a kínai eszmetörténet.

- c) A Kína-modell

Ennek a modellértékűségnek egy másik megközelítését képviseli a Berkeley-n tanult, újbaloldali Pan, aki az ország belpolitikai rendszerének sajátosságait magyarázva a nyugati megközelítéstől eltérő *normát* mutat be. Narratívája szerint az ítélkező és manicheus nyugati megközelítések, melyek megbélyegzik az egyes országokat és rendszereiket, érthetetlenek Kínában, ahol lényegében az első uralkodó óta autoriter rendszer volt. Gondolatát folytatva Kína neutrális megközelítése globális méretekben alkalmazva lehetővé tenné a civilizációk békés együttélését.

IV. Főbb hivatkozások

- Brzeziński, Z. K. (2013): *Stratégiai vízió - Amerika és a globális hatalom válsága. Antall József Tudásközpont*
- Buzan, B. (2010): "China in International Society: Is 'Peaceful Rise' Possible?" *The Chinese Journal of International Politics*. 3(1): 5–36. DOI: <https://doi.org/10.1093/cjip/pop014>
- Cheremukhin, A. – Golosov, M. – Guriev, S. – Tsyvinski, A. (2014): *The Economy of People's Republic of China from 1953*. NBER Working Paper No. 21397 DOI: <https://doi.org/10.3386/w21397>
- Fukuyama, F. (2012): *A politikai rend eredete*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Fukuyama, F. (2013): *Life in a G-Zero World*. <http://www.the-american-interest.com/2013/01/28/life-in-a-g-zero-world/>. Letöltve: 2017. március 7.
- Fung Yu-lan (2003): *A kínai filozófia rövid története*. Osiris Kiadó, Budapest
- Gao, Y. (2008): "China's World View and World Historical Studies." *Dimensioni e problemi della ricerca storica* 255-268.
- Geeraerts, G. (2010): „China, the EU, and the New Multipolarity” *European Review* 19(1): 57–67 DOI: <https://doi.org/10.1017/s1062798710000335>
- Gervai P. – Trautmann L. (1999): „Ázsiai kultúra és információs társadalom.” *Fordulat* 1999/ősz-tél: 53-75.
- Gervai P. – Trautmann L. (2014): „Értékrend és liberális demokrácia”. In: Bertók R. – Bécsi Zs. (szerk.) (2014): *Kirekesztés, Idegenség, Máság*. ETHOSZ – Virágmandula Kft., Pécs
- Hamar I. – Salát G. (2009): *Kínai történelem és kultúra. Tanulmányok Ecsedy Ildikó emlékére*. Sinológiai Műhely 7. Balassi Kiadó, Budapest
- Herrmann-Pillath, C. (2011): "A 'Third Culture' in Economics? An Essay on Smith, Confucius and the Rise of China". Frankfurt School – Working Paper Series No. 159 <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/45025/1/65174461X.pdf>. Letöltve: 2016. november 5. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1757833>
- Hsu, I. C. Y. (1983): *China Without Mao: The Search for a New Order*. Oxford University Press, Oxford. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0305741000046609>
- Huang, Y. (2012): „How Did China Take Off?” *Journal of Economic Perspectives* 26(4): 147-170. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.26.4.147>
- Huntington, S. P. (1993): „The Clash of Civilizations?” In: *Foreign Affairs*, 1993(Summer): 22-49 DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-349-62397-6_6
- Inotai A. (2010b): „Kína világgazdasági szerepének erősödése – Az exportorientált „modell” jövője.” *Vélemények – Kommentárok – Információk*. 206.
- Inotai A. – Juhász O. (2008): *Kína: realitás és esély*. Tanulmányok Magyarország Kína stratégiájának megalapozásához MTA VKI - MEH, Budapest
- Inotai A. – Juhász O. (2009): *A változó Kína*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Jordán Gy. (1988): „A kínai falusi reformok második szakasza.” *Közgazdasági Szemle* 35(4): 490-530.
- Jordán Gy. (1999): *Kína története*. Aula Kiadó. Budapest
- Jordán Gy. – Tálás B. (2005): *Kína a modernizáció útján a XIX-XX. században*. Napvilág kiadó, Budapest.
- Juhász O. (2011): „A kínai biztonságpolitika régi és új elemei”. In: Inotai A. – Juhász O. (szerk.): *Kína belső viszonyai: Belső reformok, valamint a válság kezelése és következményei, A kínai modell fejlődése és következményei*. MTA VKI - MEH, Budapest
- Juhász O. (2012): „A modernizáció és tradíció kérdései Kínában, 1840–2012.” *Külgügyi Szemle* 11(2): 75-104.
- Kissinger, H. (2014): *Kínáról*. Antall József Tudásközpont. Budapest
- Leonard, M. (szerk.): *China 3.0*. European Council on Foreign Relations. London
- Li, H. – Li, L. – Wu, B. – Xiong, Y. (2012): „The End of Cheap Chinese Labor.” *Journal of Economic Perspectives* 26(4): 57–74. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.26.4.57>
- MacFarquhar, R. (1966): *China under Mao: politics takes command*. M.I.T. Press. Cambridge.

- Mao Ce-tung (1957): *A népen belüli ellentmondások helyes megoldásáról*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- McFarlane, B. (1983): „Political Economy of Class Struggle and Economic Growth in China, 1950-1982” *World Development* 11(8): 659-672. DOI: [https://doi.org/10.1016/0305-750x\(83\)90110-9](https://doi.org/10.1016/0305-750x(83)90110-9)
- Meng, X. (2012): “Labor Market Outcomes and Reforms in China.” *Journal of Economic Perspectives*. 26(4): 75-102. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.26.4.75>
- Morrison, W. M. (2015): *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. Congressional Research Service, Washington, DC
- Naughton, B. (1993): „Deng Xiaoping: The Economist.” *The China Quarterly* (135): 491-514. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0305741000013886>
- Naughton, B. (2007): *The Chinese Economy: Transformation and Growth*. MIT Press. Cambridge.
- Pan, W. (2007): *The Chinese model of development*. (Beszéd a Foreign Policy Center eseményén, Londonban) <http://fpc.org.uk/fsblob/888.pdf> Letöltve: 2017. augusztus 28.
- Perkins, D. (1991): “China's Economic Policy and Performance” in: MacFarquhar, R. (szerk): *The Cambridge History of China*. Cambridge University Press. Cambridge DOI: https://doi.org/10.1142/9789814612388_0006
- Pines, Y. (2014): "Legalism in Chinese Philosophy", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* <http://plato.stanford.edu/archives/win2014/entries/chinese-legalism>. Letöltve: 2016. január 14.
- Polonyi P. (1994): *Kína története*. Maecenas Kiadó, Budapest.
- Salát G. (2003): „A kínai Qin állam törvényei.” In: Jany J. (szerk.): *Szemelvények az ókori kelet jogforrásaiból. Válogatás az ókori Irán, India és Kína jogemlékeiből*. Studia Orientalia 2. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba.
- Salát, G. (2006b): „Társadalom és gondolkodás az ókori Kínában.” In: Hamar, I. és Salát, G. (szerk): *Sinológiai Műhely 8*. Balassi Kiadó, Budapest
- Shambaugh, D. (2013): *China goes global: The partial power*. Oxford University Press, Oxford.
- Shirk, S. (1993): *The Political Logic of Economic Reform in China (California Series on Social Choice and Political Economy)*. University of California Press. Berkeley
- Tálas, B. (2006): „Kína - a 21. század leendő hiperhatalma.” *Külügyi Szemle* 2006(1-2): 16-70.
- Yan, X. (2011): *Ancient Chinese Thought, Modern Chinese Power, edited by Daniel A. Bell and Sun Zhe, trans. Edmund Ryden*. Princeton University Press. Princeton, NJ. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781400848959>
- Yan, X. (2012): „The Weakening of the Unipolar Configuration.” In: Leonard, M. (szerk): *China 3.0*. European Council on Foreign Relations. London.
- Zhang, F. (2011): „The rise of Chinese exceptionalism in international relations” *European Journal of International Relations* 19(2): 305-328. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354066111421038>
- Zhang, F. (2013): “Chinese Exceptionalism in the Intellectual World Orders: Official and Citizen Intellectual Perspectives.” In: Foot, R. (szerk): *China across The Divide*. Oxford University Press, Oxford.
- Zhao, D. (2015): *The Confucian-Legal State. A New Theory of Chinese History*. Oxford University Press, New York.
- Zhao, T. (2006): „Rethinking Empire from a Chinese Concept of „All- under- heaven“ (tianxia)”. *Social Identities*, 12, 1, 29–41. DOI: <https://doi.org/10.1080/13504630600555559>
- Zhao, T. (2009a): „A Political World Philosophy in Terms of All- under- heaven (Tianxia)”. *Diogenes*, 56,1, 5–18. DOI: <https://doi.org/10.1177/0392192109102149>
- Zhu, X. (2012): “Understanding China's Growth: Past, Present and Future.” *Journal Of Economic Perspectives*. 26(4): 103-24. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.26.4.103>

Adatbázisok:

- Gelb, L. (2009): *Power Rules: How Common Sense Can Rescue American Foreign Policy*. Harper Collins, New York.
- Halper, S. (2012): *The Beijing Consensus: Legitimizing Authoritarianism in Our Time*. Basic Books, New York.
- Heston, A. – Summers, R. – Aten, B. (2011): *Penn World Table Version 7.0. Center for International Comparisons of Production, Income and Prices*. University of Pennsylvania. <https://knoema.com/PWT2011Jun/penn-world-table-7-0?action=download> Letöltve: 2017. 01. 07.
- Maddison, A. (2007): *Maddison-Chinese Economic Performance in the Long Run*. OECD. Elérhető: <http://piketty.pse.ens.fr/files/Maddison07.pdf>. Letöltve: 2017. március 12. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264037632-en>
- OECD (2017): *OECD Economic Surveys: China 2017*. http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-china-2017_eco_surveys-chn-2017-en Letöltve: 2017.04.26. DOI: https://doi.org/10.1787/eco_surveys-chn-2017-en
- The World Bank (2009): *World Development Indicators 2008*. <http://documents.worldbank.org/curated/en/587251468176971009/World-development-indicators-2008> Letöltve: 2017.04.26. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-7386-6>
- World Bank (2016): *Databank*. <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> Letöltve: 2012. 05. 27.
- The World Bank (2009): *World Development Indicators 2008*. <http://documents.worldbank.org/curated/en/587251468176971009/World-development-indicators-2008> Letöltve: 2017.04.26. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-7386-6>
- Trading Economics. <https://tradingeconomics.com>

V. A témakörrel kapcsolatos saját (ill. társszerzős) publikációk

- Sárvári B. (2014): „A globális politika kora”. pp. 313-332; In: *Világunk határai*, (szerk.) Faragó-Szabó István et al., Eötvös Collegium, Budapest
- Gervai P. – Sárvári B. – Trautmann L. (2015): *A globalizáció politikai gazdaságtanáról*. Typotex, Budapest
- Sárvári, B. – Szeidovitz, A. (2016a): “The Political Economics of the New Silk Road”. *Baltic Journal of European Studies*. Volume 6, Issue 1, Pages 3–27, ISSN (Online) 2228-0596, DOI: 10.1515/bjes-2016-0001, February 2016
- Sárvári B. (2016b): „China’s Role in The New World Order”. In: *China – Central and Eastern Europe Cross Cultural Dialogue* pp. 35-47. (szerk.) Joanna Wardega Jagellonian, University Press, Kraków
- Sárvári B. (2016c): “A kínai eszmetörténeti hagyomány”. *Köz-Gazdaság* 2016/4. pp. 191-207
- Sárvári B. (2017a): China’s Peaceful Rise and the New Silk Road. In: XVII АПРЕЛЬСКАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ по проблемам развития экономики и общества. Oroszország, Moszkva. 2. kötet. p. 62-70.
- Sárvári B. (2017b): „[China Expands Tianxiaism Along the Modern Silk Road](#)”. in: *Kultura — Historia — Globalizacja*. 2017(22) pp. 215-228. Uniwersytet Wroclawski. ISSN 18-98-72-65.
- Sárvári B. – Szeidovitz A. (2017c): „Political Economics of the New Silk Road” In: Cheng, Y. – Song, L. – Huang, L. (szerk.): *The Belt & Road Initiative in the Global Arena. Chinese and European Perspectives*. Palgrave Macmillan, London DOI: 10.1007/978-981-10-5921-6

